

DATE NOI PRIVIND FEUDALISMUL TIMPURIU ÎN ZONA COMUNEI CASTELU

A. PANAITESCU

În primăvara anului 1979 au fost efectuate săpături arheologice de salvare în punctul Nr. 46 de pe traseul Canalului Dunărea-Marea Neagră, aflat în imediata vecinătate a satului Castelu. Suprafața unde au fost executate cercetările de salvare este delimitată la Sud de calea ferată Constanța-București, iar la Nord de o lizieră silvică. Ea se află la circa 300 m Sud de S.M.A. Castelu și la circa 400 m Vest de noua haltă C.F.R. a satului.

Stadiul avansat al lucrărilor canalului au determinat restrângerea suprafeței cercetate¹.

Au fost descoperite urmele unei așezări feudale timpurii situate pe terasa aflată la Nord de albia veche a văii Carasu. Pe latura de Sud a acesteia se găsește dealul Castelu, limitat la Est și la Vest de văi orientate către Sud și Sud-Est. Menționăm că în apropiere, la circa 1000 m spre Sud de zona unde este situată așezarea, trece valul de piatră care traversează creasta dealului pentru a coborî apoi pe panta sa de Est către gara Dorobanțu².

Cercetările de salvare au identificat câteva locuințe, ceramică, unelte. În general stratul de pământ vegetal este de 0,25—0,35 m, iar materialul arheologic este concentrat într-un strat de cultură de 0,40—0,50 m.

Locuințele sînt de tip semibordei și de suprafață³. Fundațiile lor sînt din blocuri de piatră de dimensiuni mici și mijlocii. Relevăm în legătură cu acest aspect două situații în care ele au o grosime de 0,50 m, la una din locuințe avînd lungimea pe latura de Nord de 3,15 m, iar la cea de a doua 2,80 m de asemenea pe latura de Nord. În rest grosimea fundațiilor este de 0,20 m, situație întilnită în majoritatea așe-

¹ O mare parte din așezare a fost distrusă de excavațiile pentru viitoarea albie a Canalului Dunărea-Marea Neagră, este vorba de latura de Sud.

² DID, vol. III, pag. 112—113, cu discuțiile privind datarea valului și apartenența etnică a construcțiilor și apărătorilor săi.

³ Avînd în vedere stratul de pământ vegetal și adîncimea fundațiilor acestor locuințe, care nu depășește nicăieri 0,50 m de la nivelul antic de călcare pe de-o parte și faptul că unele fundații erau probabil din tălpi de lemn pe de alta, am împărțit locuințele în semibordeie și de suprafață (vezi fig. 3).

zărilor feudale timpurii atit de pe teritoriul istro-pontic cit și la Nord de Dunăre⁴.

Cercetările făcute nu au dus la descoperirea urmelor de podea din pământ bine tasat care să marcheze nivelul de călcare din interiorul încăperii. Acest nivel fiind reprezentat de cele câteva fragmente de rîșniță din piatră calcaroasă descoperite și de stratul de cenușă gros de 0,30—0,35 m aflat în două încăperi. În condițiile enunțate este de la sine înțeles că podeaua locuințelor era confecționată din lemn, situație pe care o întilnim și în alte așezări din această epocă⁵.

Descoperirea, în locuința cu fundație de 0,50 m și lungimea de 2,80 m pe latura de Nord, a citorva bucăți de lut în care se disting orificiile nuielelor ce constituiau împletitură ne determină să emitem ipoteza că, cel puțin la aceasta, suprastructura era confecționată din împletituri de nuiele prinse cu lut, avînd din loc în loc birne care îndeplineau și rolul de sprijin al acoperișului. Lemnul, lutul și piatra, ca material de construcție, se aflau din abundență la îndemina locuitorilor văii Carasu în acele timpuri⁶.

Situația descrisă este deosebită de descoperirea, la circa 5 km spre Vest în anii trecuți, unor bordeie care aveau gropile săpate în lut și au fost datate în sec. V e.n.⁷ Se naște întrebarea dacă ambele tipuri de locuință, semibordeiul și bordeiul, la care adăugăm și locuințe de suprafață au existat în aceeași perioadă de timp sau avem de-a face cu momente deosebite.

Prin analogie cu rezultatele cercetărilor efectuate la Basarabi⁸, unde dimensiunile locuinței de suprafață sînt de $2,87 \times 2,10$ m, iar fundația și zidul au o grosime de $0,40 \times 0,45$ m, deci foarte apropiate de locuința descoperită la Castelu în cursul anului 1979, putem afirma, cu rezervele cuvenite, că ele datează din aceeași perioadă, adică secolul X e.n. De asemenea cercetările făcute în așezarea de la Bucov au scos la iveală și locuințe de suprafață, iar locuirea în această zonă începe aproximativ pe la mijlocul sec. IX e.n. și durează pînă la mijlocul sec. X e.n.⁹ Avînd în vedere și alte descoperiri din așezările feudale timpurii din Dobrogea putem afirma că locuințele de suprafață descoperite la Castelu datează din sec. IX—X e.n. Cit privește semibordeiele din aceeași așezare ca și bordeiele identificate la vest de Castelu, în zona actuală a Fabricii de ciment Medgidia, pot fi contemporane. Este dificil în stadiul actual al cercetărilor de a deosebi, aici la Castelu, faze evolutive privind tipul de locuințe, sau deosebiri din punct de vedere etnic și social.

În locuința la care ne referim ultima oară, în colțul de Nord-Est se află o vatră cu diametrul de 1,10 m care păstrează și urmele gardinei (vezi fig. 1/1). La construirea ei s-a întrebuițat ca material de consoli-

⁴ M. Comșa, *Săpăturile de la Bucov*, în *Materiale*, VI, 1959, pag. 575 și DID, vol. III, pag. 34—35 cu bibliografia corespuzătoare.

⁵ Idem.

⁶ M. Botzan, *Canale navigabile ale împăratului Traian la Dunărea de Jos*, în *Hidrotehnica*, 1, 1978, pag. 18.

⁷ E. Comșa, *Cercetări și observații în legătură cu valurile din Dobrogea*, în *SCIV*, 2, 1951, pag. 50.

⁸ I. Barnea, *Șantierul arheologie Basarabi*, în *Materiale*, VI, 1959, pag. 550.

⁹ M. Comșa, *op. cit.*, pag. 575.

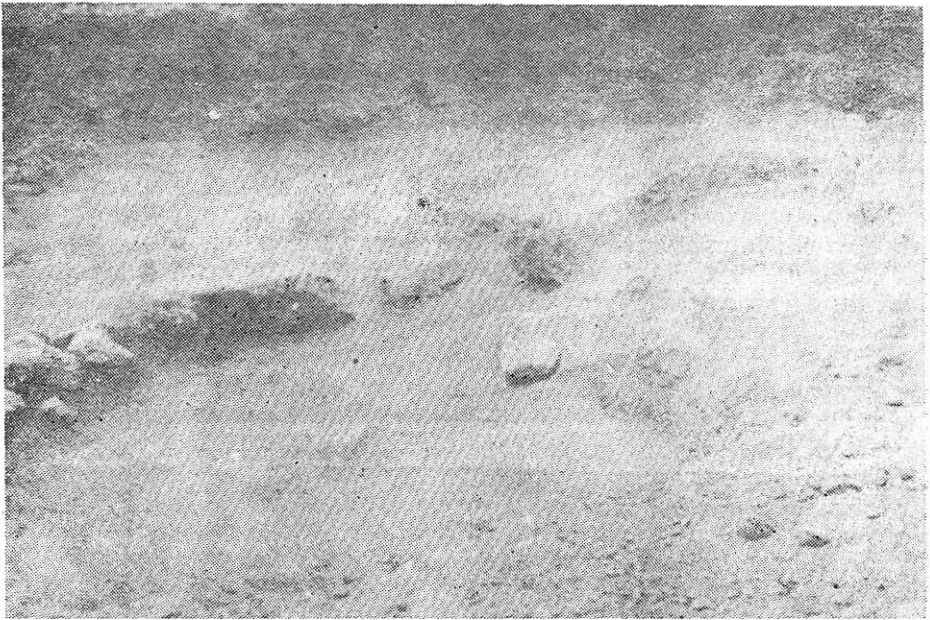

Fig. 1/1 — Vatră cu gardină.

dare și de păstrare a unei temperaturi ridicate, un strat de fragmente ceramice peste care s-a așternut pământul galben al podinei¹⁰ (vezi fig. 1/2).

La 0,50 m Sud-Vest s-a descoperit un cuptor avînd axul central de 1,30 m, podina ușor adîncită și calotă realizată din lut. La gură se păstrează cîteva blocuri din piatră (vezi fig. 2/1).

Avînd în vedere orientarea gurii cuptorului, Nord-Vest și ținînd seama că, în general, intrarea în locuință se găsea pe aceeași linie, în partea opusă, intrarea în locuința de față se află pe latura de Vest către latura de Nord a încăperii situație de asemenea întilnită în așezările cercetate pînă în prezent. O altă locuință avea cuptorul în colțul de Sud-Vest cu gura orientat către Est, iar vatra se afla la 0,50 m către Sud.

În cazul acesta intrarea în încăpere se afla la Est. Remarcăm că locuința în discuție nu prezintă fundații din piatră fiind probabil construită în totalitate din lemn: birne, nuiele împletite lipite cu lut, pereții fiind fixați pe tălpi de lemn prinse în sol. Cuptorul are $1,25 \times 1,20$ m, iar vatra 1,65 m diametru. Un asemenea tip de locuință, dar cu două vetre interioare a fost descoperit în așezarea de la Bucov, în punctul denumit Tioca¹¹.

În una din secțiunile săpăturii, la 10 m Nord de dărîmătura unei locuințe cu fundație din piatră s-a păstrat un alt cuptor avînd calota din lut bine netezit și bine conservată. Podina are $1,45 \times 1$ m, iar înăl-

¹⁰ I. Nestor, E. Zaharia, *Săpăturile de la Dridu*, în *Materiale*, VI, p. 595.

¹¹ M. Comșa, *op. cit.*, pag. 575.

Fig. 1/2 — Vatră cu un strat de fragmente ceramice în podină. (Detaliu).

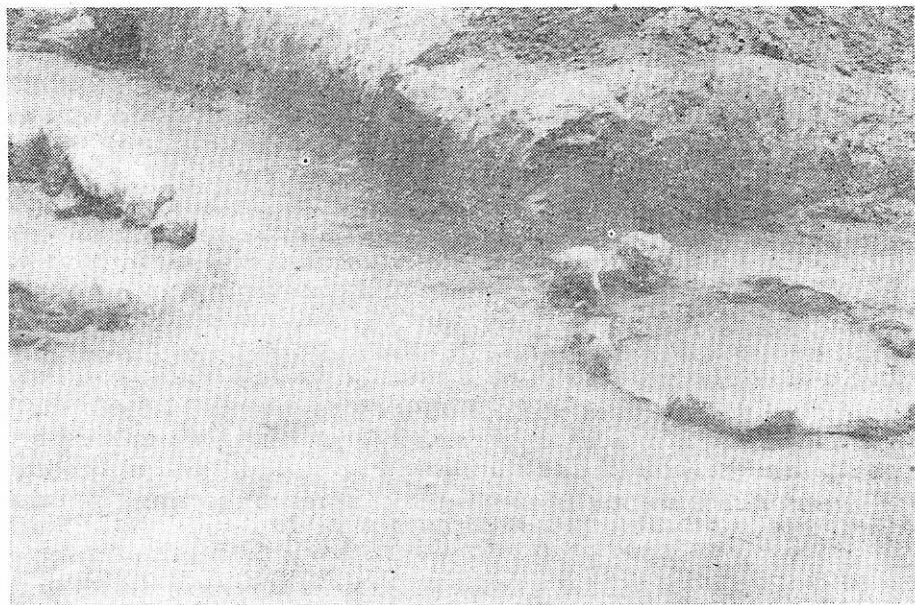

Fig. 2/1 — Cuptor.

Fig. 2 2 — Cuptor cu calotă de lut.

țimea maximă a bolții calotei este de 0,35 m (vezi fig. 2'2). Este un cuptor pentru coacerea pâinii care se află, de regulă, în afara locuinței.

Orientarea sa vine în sprijinul celor afirmate, gura aflându-se la Sud fiind astfel protejată de calotă de vânturile nordului.

Au fost descoperite două greutateți pentru plasele de pescuit. Acestea sînt o dovadă că locuitorii așezării se ocupau și cu pescuitul, ocupație care vine în sprijinul ipotezei privind existența unei căi navigabile între secolele II—XI e.n. de-a lungul văii Carasu¹². Au fost descoperite de asemenea o lamă din fier provenită de la un cuțit și două împungători confecționate din os și fragmente de rîșnițe. Numărul redus de unelte găsite se datorează în primul rînd faptului că a fost cercetată doar o mică parte a așezării.

Ceramica este caracteristică așezărilor feudale timpurii cercetate pînă în prezent pe teritoriul Dobrogei. Din cantitatea apreciabilă descoperită se remarcă oala tip borcan confecționată din pastă de bună calitate, cu un ridicat conținut de caolin, avînd buza fie inelară, fie puternic evazată, cu gîtul scurt sau foarte scurt. Corpul vaselor este decorat cu striuri dese executate cu pieptenele. Unele pornesc din imediata vecinătate a gîtului, altele acoperă doar anumite porțiuni din corpul vasului.

Alături de această categorie întîlnim și fragmente confecționate din pastă avînd pietriș mărunt ca degresant, arsă inegal, de culoare brună spre cărămiziu și decorată cu striuri dese.

De asemenea săpăturile au identificat și resturi ceramice de culoare neagră lucioasă.

¹² M. Botzan, *op. cit.*, pag. 19. Autorul relatează încercarea reușită, de căpitanul de marină engleză Sparrt în iulie, 1854 de a naviga cu ajutorul unei ambarcațiuni cu fundul plat de la Cernavodă la satul Burlak (Castelu).

Studiul preliminar al ceramicii descoperite în așezarea feudală timpurie de la Castelu¹³ a evidențiat ceramica caolinoidă din rîndul căreia remarcăm un fragment de castron ce își găsește analogii în descoperirea făcută în mormîntul Nr. 124 din necropola feudală timpurie cercetată în urmă cu două decenii la Castelu¹⁴.

În al doilea rînd au fost descoperite două fragmente aparținînd unei căldări de lut de tip „peceneg“. Sînt două fragmente ce reprezintă buza și umărul vasului. Buza este inelară la partea superioară și evazată ușor. Legătura între ea și umărul vasului o face un gît scurt îngroșat în interior în care sînt practicate două găuri verticale prin care se treceau capetele unei toarte de sfoară. Orificiile, cu un diametru de 1 cm, au fost practicate înainte de ardere deoarece, în interiorul gîtului se distinge proeminența rezultată prin folosirea unui obiect dur la realizarea orificiului.

Umărul căldării este ușor bombat și nu prezintă, pe fragmentele păstrate, decor.

Pasta vasului este bine arsă, de culoare cărămizie în structură și albuire cărămizie la suprafață. Precizăm că în conținutul ei întîlnim pietriș foarte mărunt de culoare albă utilizat ca degresant.

În legătură cu acest tip de căldare întîlnim oarecari analogii la Dinogetia cu deosebirea că, în cazul descoperirii de la Castelu, gîtul este

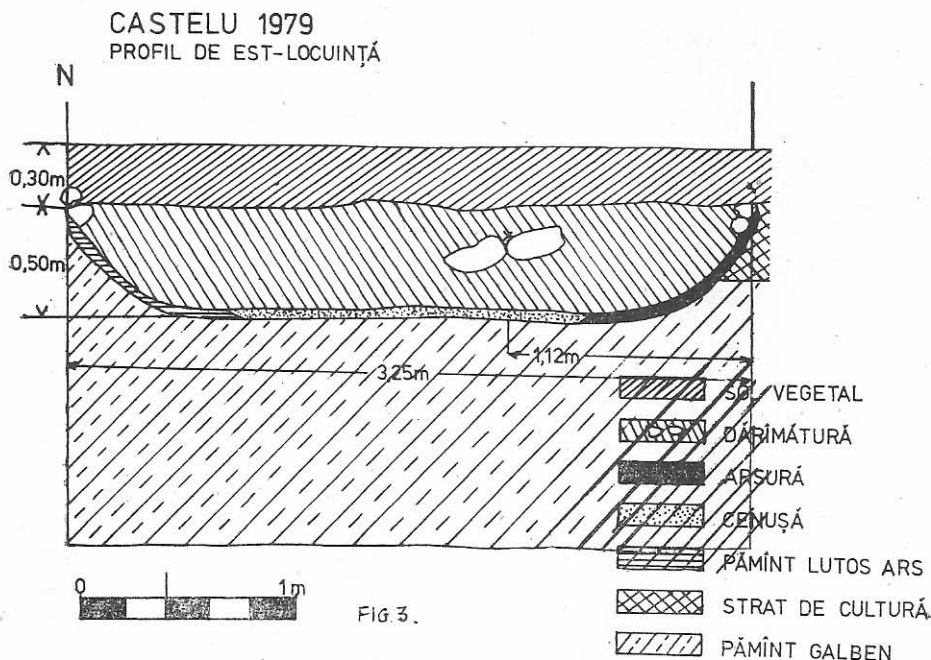

Fig. 3 — Locuință — profil de Est.

¹³ Ceramica descoperită la Castelu va constitui subiectul unui studiu aparte.

¹⁴ A. Rădulescu-N. Harțuchi, *Cimitirul feudal-timpuriu de la Castelu*, 1967, pag. 63, Pl. XIII.

mai proeminent înspre interiorul vasului. În legătură cu datarea unui asemenea tip de vas ne rezumăm, în stadiul actual al cercetărilor, la sec. X—XI e.n.¹⁵

În al treilea rând pe fundul unui vas am identificat o marcă de olar. Însemnul se păstrează bine și are analogii cu descoperiri din necropola de la Satu-Nou¹⁶ și Dinogetia.

Nivelul de incendiu surprins în două locuințe, alături de elementele ceramice descrise mai sus ne face să datăm, cu rezervele cuvenite, viața așezării de la Castelu între sec. IX—XI e.n., cu precizarea că cel târziu la începutul sec. XI e.n. așezarea a încetat să mai existe, locuitorii ei retrăgându-se în spatele vălului de piatră pe care bizantinii îl înălțaseră la 1 km Sud de așezare.

A doua constatare este aceea că prin cercetarea locuințelor de pe latura de Nord a așezării considerăm că am dat de limita dinspre punctul cardinal amintit, de la care pînă la S.M.A. Castelu sînt circa 300 m.

Datarea așezării în sec. IX—XI e.n. face normală legătura cu necropola cercetată pe teritoriul S.M.A. Castelu și datată în aceeași perioadă de timp¹⁷.

NOUVELLES DONNÉES CONCERNANT FEODALISM DE IXe ET XIe SIÈCLES DE N.E. DANS L TERRITOIRE DU VILLAGE CASTELU

(Résumé)

Dans son article, l'auteur présente les résultats préliminaires des recherches effectuées sur le tracé du canal Danube-Mer Noire en 1979, tout près de la commune de Castelu, où l'on a découvert les traces d'un habitat appartenant à l'époque des débuts de la féodalité. On présente quelques habitations du type, de la hutte à moitié enterrée et du type construit intégralement à la surface de la terre, ainsi que les objets y découverts : céramique, outils, meules, fours et foyers. Basé sur la céramique kaolinoïde et sur les fragments d'un seau en argile du type „pétché-nègue”, l'auteur date l'habitat de Castelu entre les IXe—XIe siècle de n.è. et le met en relation avec la nécropole provenant de la même époque située aux environs et investiguée il y a quelques ans.

¹⁵ Dinogetia, vol. I, 1967, pag. 163 și 200, fig. 93/4 și P. Diaconu ; Capidava, vol. I, 1959, pag. 223, *Cu privire la problema căldărilor de lut în epoca feudală timpurie*, în SCIV, 3—4, 1956, pag. 421—433.

¹⁶ DID, vol. III, pag. 57, fig. 22/4.

¹⁷ A. Rădulescu-N. Harjuți, *op. cit.*, pag. 96.

ERATA

la pag.	rîndul	înloc de	se va pîti
15	13 de jos	profitului	profilului
18	15 de sus	Daicovici	Daicovicu
19	17 de sus	viitorului. Veacul	viitorului, veacul
32	23 de sus	meninînd	mentionînd
39	16 de sus	menținerea	menționarea
52	28 de sus	Cirș	Criș
55	4 de jos	fals	falls
60	20 de sus	sincromă	sincronă
62	2 de jos	Behachtungen	Betrachtungen
63	14 de jos	Trojanischer	Trojanische
71	9 de jos	nota 44	nota 45
84	2 de sus	nota 115	nota 135
86	19 de sus	Под	Под
89	14 de jos	nord-vest	sud-vest
104	11 de jos	220-283 î.e.n.	220-183 î.e.n.
130	1 de sus	producători	eponimi
171	20 de sus	unui unghi	un unghi
173	13 de sus	nota 81	nota 18
249	1 de jos	$\chi(\rho\lambda\tau\delta\sigma)$	$\chi(\rho\sigma\tau\delta\sigma)$
288		figura invers	
296	7 de sus	nota 12	nota 21
296	1 de jos	nota 03	nota 30
298	10 de sus	culturii	cultului
315	25 de jos	fugativ	fugavit
360	7 de sus	Suruș	Surus
371	5 de sus	Custurea	Custorea
376	3 de sus	Opoit	Opoit